

سروشنامه:	آقایی، محمدرضا، ۱۳۴۶
عنوان و نام پدیدآور:	شاخص‌های نظام اجتماعی مطلوب درقرآن؛ محمدرضا آقایی
مشخصات نشر:	قم، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ، ۱۴۰۰
مرجع تولید:	پژوهشگاه بین‌المللی المصطفی ﷺ
مشخصات ظاهری:	ص ۳۶۰
شابک:	۹۷۸-۶۰۰-۴۲۹-۸۹۴-۰
وضعیت فهرست‌نویسی:	فیپا
یادداشت:	کتابنامه: ص ۳۵۱ - ۳۶۰
موضوع:	قرآن و اجتماع؛ * Qur'an and social problems
موضوع:	اسلام -- جنبه‌های اجتماعی؛ Islam -- Social aspects
شناسه افزوده:	جامعه المصطفی ﷺ العالمية، مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ
شناسه افزوده:	AlmustafaInternational University/AlmustafaInternational Translation and Publication Center
زده‌بندی کنگره:	BP1۰۳/۴
زده‌بندی دیوبندی:	۲۹۷/۱۵۹
شماره کتابشناسی ملی:	۸۶۹۵۴۷۴
اطلاعات رکورد کتابشناسی:	فیپا
این کتاب با کاغذ حمایتی منتشر شده است	

BP1199

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

شاخص‌های نظام اجتماعی مطلوب درقرآن

مؤلف: محمدرضا آقایی

چاپ اول: ۱۴۰۰ش / ۱۴۴۳ق

ناشر: مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

● چاپ: چاپخانه دیجیتال المصطفی ﷺ ● قیمت: ۵۶۰,۰۰۰ ریال ● شمارگان: ۵۰۰

مراکز پخش

● ایران، قم، خیابان معلم غربی (حجتیه)، نبش کوچه ۱۸:

تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۷۸۳۶۱۳۴ دوزنگاز: داخلی ۰۹۱۰۵ ۳۷۸۳۹۳۰۹

● ایران، قم، بلوار محمدامین، سه‌راه سالاریه. تلفن: +۹۸ ۲۵ ۳۲۱۳۳۱۰۶

✉ miup@pub.miu.ac.ir 🌐 http://buy-pub.miu.ac.ir 📧 pub_almustafa

با تشکر از دست‌اندرکارانی که ما را در تولید این اثر یاری رساندند.

- مدیر انتشارات: مصطفی نوبخت
- مدیر تولید: جعفر قاسمی ابهری
- ناظر فنی: سید محمدرضا جعفری
- ناظر گرافیک: مسعود مهدوی
- ناظر چاپ: ایوب جمالی

همه حقوق برای ناشر محفوظ است

با توجه به هزینه‌ها و مشکلات عدیده، هر شخص حقیقی یا حقوقی که اقدام به چاپ، بازنویسی، کپی، تکثیر یا هرگونه برداشت جهت تهیه کتاب و تبدیل آن به جزوه، ed، فایل الکترونیکی pdf، اسکن، عکسبرداری یا انتشار در فضای مجازی نماید، شرعاً مجاز نمی‌باشد و پیگرد قانونی خواهد داشت.

شاخص‌های نظام اجتماعی مطلوب در قرآن

محمد رضا آقایی

مرکز بین‌المللی
ترجمه و نشر المصطفی ﷺ

با پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی و در عصر جهانی شدن ارتباطات، پرسش‌ها و چالش‌های نوینی در حوزه علوم انسانی فراروی اندیشمندان مسلمان قرار گرفت که همه به نوعی برخاسته از مسئولیت دشوار حکومت در این عصر است؛ دورانی که پای‌بندی به دین و سنت در مدیریت همه‌جانبه کشورها بسیار چالش‌برانگیز می‌نماید. از این‌رو مطالعات و پژوهش‌های به‌روز، جامع، منسجم و کاربردی در حوزه دین، بر اساس معیارهای معتبر جهانی و عمق و اصالت اندیشه‌های ناب، بایسته و ضروری است و جلوگیری از انحرافات فکری و تربیتی پژوهندگان حوزه دین، مهم و مورد عنایت تمامی بنیان‌گذاران این شجره طیبه، به‌ویژه معمار بزرگ انقلاب اسلامی، امام خمینی علیه السلام و مقام معظم رهبری علیه السلام می‌باشد.

«جامعة المصطفیٰ علیه السلام العالمية» برای تحقق این رسالت خطیر و در مسیر نشر معارف ناب محمدی علیه السلام «مرکز بین‌المللی ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام» را تأسیس کرده است.

در پایان لازم می‌دانیم تلاش همه عزیزانی را که در نشر این کتاب سهمی داشته‌اند، سپاس گزارده، ارباب فضل و معرفت را به یاری بخوانیم تا ما را از دیدگاه‌های سازنده خویش بهره‌مند سازند.

مرکز بین‌المللی

ترجمه و نشر المصطفیٰ علیه السلام

پیش‌گفتار

نقص و ایرادات اساسی علوم انسانی غربی در حوزه مطالعات اجتماعی، ناسازگاری عمیق آن‌ها در جنبه‌های مختلف مبانی، اصول و حوزه‌ها با اهداف متعالی اسلام و اقتضائات جوامع اسلامی، عدم توجه کافی و وافی به قرآن کریم در استخراج پاسخ نیازها و مسائل جامعه بشری و محجوریت روزافزون آن در این ساحت و از سوی دیگر رشد اندیشه‌های ناصواب و غیر توحیدی در سراسر جهان و عدم مراجعه مستمر و کارساز به قرآن از سوی محققین و اندیشمندان در رد این دیدگاه‌ها، بیان‌گر فقدان و عدم دسترسی ما به نظام جامع اسلامی در ابعاد مختلف از جمله ساحت‌های اجتماعی است که باعث گردیده تا اولاً همچنان ریزه خوار ناخواسته و بالاجبار سفره علوم غربی باشیم و آن‌ها را اصول مسلم غیر قابل تغییر و متبع بدانیم و از طرفی با مبتلی شدن به نوعی از خود بیگانگی، این احساس در ما تقویت گردد تا هیچ اقدام اساسی در کشف و ارائه نظام اجتماعی اسلام با استفاده از منابع و حیانی نمائیم و ناخواسته نظر غریبان و روشنفکران غیر دینی را در نا کارآمدی وحی الهی در بیان و ارائه نظام اجتماعی پذیرفته از هر گونه اقدام سریع و جدی در جهت اصلاح و تولید علم دینی جامع احساس غبن

کرده آن را بی‌فایده تلقی کنیم و امور دنیوی را از اموراخروی بگونه‌ای شتابزده و از سر جهل و نادانی جدا ساخته هم صدا با آنان بر طبل ناکارآمدی دین آنهم دین عزیز و گرانقدر اسلام ناب بکوبیم و فرصت را از دیگران در اعاده حیثیت آن گرانمایه سلب نماییم. بر این اساس و به جهت اصلاح این رویکرد غلط، خطرناک، متحجرانه و بعضاً خصمانه، اقدام سریع و عالمانه برای شناخت و معرفی نظام اجتماعی اسلام از دیدگاه قرآن کریم با آغاز استخراج شاخص‌های آن گامی اساسی در ایجاد و گسترش توانمندی بالا و عمیق قرآن کریم در ارائه چنین نظامی است که ضمن تاکید بر قدرت دین اسلام بر هدایت جامعه بشری، توانمندی‌های آن در مقابل ایده‌های صرفاً بشری غرب را به همگان بویژه مجامع علمی - پژوهش عالم اسلام و غرب نشان خواهد داد. بر این اساس لازم است تا مراکز علمی پژوهشی گام‌های عمیق، استوار و پیگیرانه‌ای را آغاز نمایند و عقب ماندگی‌های تاکنون در این زمینه را جبران کرده قافله علم و علمی را با نگاهی خدا محور در جهان امروز رهبری کنند. از آنجا که موضوعات در این خصوص متنوع و متفاوت است و هرکدام از آن‌ها زمان قابل توجهی را برای نتیجه بخشی نیاز دارد، در اقدامی سترگ پژوهشگاه المصطفی بر آن شد تا بخشی از این مهم را آغاز و به انجام رساند که اقدام جهت استخراج شاخص‌های مطلوب نظام اجتماعی از قرآن کریم با اهداف زیر در این راستاست.

۱. استفاده مستقیم از قرآن کریم به جهت استخراج و شناسایی شاخص‌های نظام اجتماعی آن و زمینه‌سازی معرفی نظام کامل اجتماعی اسلام.
۲. بهره‌گیری مستمر از قرآن کریم در ساحت‌های مختلف زندگی اجتماعی.

۳. تعمیق مطالعات قرآنی و کشف نهفته‌های آن در ابعاد مختلف از جمله محور حیات اجتماعی و گسترش آن در بعد بین‌الملل.
۴. زمینه‌سازی مناسب و به موقع جهت بومی‌سازی و اسلامی‌سازی علوم انسانی بویژه جامعه‌شناسی و گسترش آن در بعد بین‌الملل.
۵. زمینه‌سازی مناسب و به موقع جهت استخراج مبانی جامعه‌شناسی از قرآن بمنظور تدوین نهایی مبانی جامعه‌شناسی اسلامی.
۶. اسلامی‌سازی کامل محورهای آموزشی و پژوهشی جمهوری اسلامی ایران در حوزه علوم انسانی در دو مرکز دانشگاه و حوزه‌های علمیه کشور. همچنان که با توجه به ضرورت‌ها و اهداف این فعالیت مهم و حیاتی، کاربردهای این پژوهش را در ایفای نقش بنیادین در تولید علم اسلامی، اصلاح حوزه‌های مطالعات اجتماعی در زمینه مبانی، شاخص‌ها، مخاطب و گستره، تدوین کتاب‌های آموزشی و پژوهشی در حوزه علوم اجتماعی با رویکرد کاملاً اسلامی، جهت دهی به فعالیت‌های علمی - پژوهشی در حوزه و دانشگاه، نقد عالمانه و عمیق باورها و یافته‌های غرب در عرصه علوم انسانی و ارائه جایگزین، می‌توان مشاهده نمود.

فهرست

- مقدمه پژوهشگاه ۱۵
- مقدمه ۱۹
۱. مفاهیم بنیادین در تبیین نظام اجتماعی ۲۳
- مفهوم نظام ۲۴
- مفهوم نظام اجتماعی و مفاهیم مرتبط ۲۷
۱. جامعه ۲۸
۲. سازمان اجتماعی ۲۹
۳. موقعیت اجتماعی ۲۹
۴. نقش اجتماعی ۲۹
۵. پایگاه اجتماعی ۳۰
۶. ساختار نظام اجتماعی ۳۰
- نظام اجتماعی و نسبت آن با اهداف و مقاصد قرآن ۳۱
- نظام اجتماعی مطلوب ۳۹
- ویژگی های نظام اجتماعی قرآنی ۴۱
۲. ظرفیت قرآن در تبیین نظام اجتماعی ۴۷
- نقش قرآن در ارزیابی منابع شناخت ۴۷
- نقش قرآن در تصحیح اشتباهات عالمان اجتماعی ۵۶

۱. شکل‌گیری ساختارها و نهادهای اجتماعی _____ ۵۷
۲. انسان و زندگی اجتماعی _____ ۵۹
- قرآن و مسائل علوم اجتماعی _____ ۶۶
۱. ابعاد اعجاز قرآن _____ ۶۷
۲. گستره اعجاز علمی قرآن _____ ۶۹
- پیشرفت و تحقق نظام اجتماعی مطلوب _____ ۸۰
۱. پیشرفت و مظاهر تمدنی _____ ۸۱
۲. ویژگی‌های کلی پیشرفت _____ ۸۴
۳. ایمان و عمل صالح دورکن رسیدن به نظام مطلوب _____ ۸۶
۴. حاکمیت قوانین الهی بر جریان پیشرفت _____ ۸۸
۳. جامعه و فلسفه زندگی جمعی در قرآن _____ ۹۳
- جامعه و زندگی اجتماعی _____ ۹۳
۱. عوامل و انگیزه‌های زندگی اجتماعی _____ ۹۵
۲. جامعه در قرآن _____ ۹۹
۳. نوع ترکیب جامعه _____ ۱۰۰
- اشتراک جوامع در قوانین جامعه‌شناختی _____ ۱۰۶
۱. دلایل قانون‌مندی جامعه از نگاه جامعه‌شناختی _____ ۱۰۸
۲. قرآن و قوانین حاکم بر نظام اجتماعی _____ ۱۱۳
۳. سنت‌های جهانی و تکرار حوادث تاریخ _____ ۱۱۴
- برخی از قوانین اجتماعی قرآنی _____ ۱۱۷
- شرایط تحقق قوانین حاکم بر نظام اجتماعی _____ ۱۲۴
- گونه‌های قوانین اجتماعی _____ ۱۲۶
- ویژگی‌های قوانین اجتماعی _____ ۱۲۸
- ملاحظات پیرامون قوانین اجتماعی _____ ۱۳۰
۴. مبانی نظام اجتماعی مطلوب در قرآن _____ ۱۳۹
- مبانی هستی‌شناختی _____ ۱۳۹

- مبانی انسان‌شناختی ۱۴۱
۱. ویژگی‌های مثبت انسان در قرآن ۱۴۲
۲. ویژگی‌های منفی انسان در قرآن ۱۴۳
- مبانی معرفت‌شناختی ۱۴۵
۵. عدالت اجتماعی جهت حرکت نظام اجتماعی مطلوب (بحثی تاریخی) ۱۴۹
- عدالت و قانون ۱۵۰
- عدالت و برادری ۱۵۲
- عدالت و تعدیل قدرت ۱۵۴
۶. علم و معرفت؛ بنیان نظام اجتماعی مطلوب ۱۶۷
- ابعاد معرفت ۱۶۷
- معرفت به قرآن، معرفت به منشور نظام مطلوب ۱۷۶
۱. مبانی تدوین نظام مطلوب ۱۷۷
۲. ویژگی‌های قرآن در راستای نقش‌آفرینی آن ۱۷۹
۳. لزوم تبعیت همگانی از قرآن و انحصار بهره‌مومنین از آن ۱۸۱
- معرفت به خدای یگانه و باور به او ۱۸۵
- شناخت پیامبر و تبعیت از رهبری صالحان ۱۸۷
- شناخت نسبت به آخرت و ایجاد گرایش به سمت آن ۱۹۰
- معرفت به حق و باطل ۱۹۲
- معرفت به رفتار اجتماعی جامعه مؤمنین ۱۹۵
۱. ابعاد شناخت در جامعه مؤمنین ۱۹۵
- الف) شناخت ویژگی‌های جامعه مؤمن ۱۹۶
- ب) شناخت گروه‌های صالح و غیر صالح ۱۹۸
- ج) آشنایی با احکام و اخلاقیات اجتماعی ۲۰۰
- یکم: آشنایی با محرمات ۲۰۰
- دوم: آشنایی با واجبات و خصوصیات اخلاقی و دینی گروه مؤمنین ۲۰۱

۲۰۹. همبستگی اجتماعی؛ راز تحقق نظام اجتماعی مطلوب _____
۲۱۰. مفهوم همبستگی اجتماعی _____
۲۱۲. همبستگی در قرآن _____
۲۱۳. ۱. مبانی همبستگی اجتماعی _____
۲۱۷. ۲. همبستگی جامعه مؤمنان آغازین حرکت اجتماعی _____
۲۱۸. ۳. فطرت، تعیین جهت همبستگی اجتماعی _____
۲۱۹. ۴. همبستگی دینی؛ محور وحدت در نظام اجتماعی _____
۲۲۰. ۵. مؤلفه‌های رفتاری سنجش همبستگی اجتماعی _____
۲۲۳. ۸. امنیت اجتماعی؛ شاخص فراگیر نظام اجتماعی مطلوب _____
۲۲۵. قرآن و امنیت اجتماعی _____
۲۲۶. ۱. هویت‌یابی مؤمنین مبنای امنیت اجتماعی _____
۲۲۷. الف) هویت گروه مؤمنین _____
۲۲۸. ب) هویت گروه کفار و مشرکین _____
۲۲۹. ج) هویت گروه منافقین _____
۲۳۱. ۲. شرایط تحقق امنیت _____
۲۳۱. الف) مقابله سخت با کفار _____
۲۳۳. ب) خنثی‌سازی تلاش کفار بر رهبری جامعه مؤمنین _____
۲۳۷. ۳. عوامل ایجاد امنیت _____
۲۳۷. الف) وحدت در جهت قبله _____
۲۳۸. ب) عدم تفرقه در دین و پذیرش اسلام _____
۲۳۹. ج) دوری از محرّمات و عمل به واجبات _____
۲۴۴. د) تبعیت از رهبری _____
۲۴۹. ۴. ابعاد امنیت _____
۲۵۰. الف) امنیت خانواده _____
۲۵۳. یکم: ازدواج دادن مؤمنان آزاد و بنده و انتخاب هم‌کیش _____
۲۵۴. دوم: حفظ حرمت و حقوق اعضای خانواده _____

- ب) امنیت مالی - اقتصادی _____ ۲۵۷
- ج) امنیت اخلاقی _____ ۲۶۰
- د) امنیت جانی _____ ۲۶۸
- ه) امنیت روحی - روانی _____ ۲۶۹
۹. جامعه نبوی؛ نظام اجتماعی قرآن مدار _____ ۲۷۳
- زمینه‌ها و شرایط نظام مطلوب _____ ۲۷۳
۱. زمینه‌ها و شرایط عام منطقه حجاز _____ ۲۷۴
۲. اقدامات پیامبر در شهر مکه قبل از هجرت _____ ۲۷۵
- الف) تربیت نیروی انسانی برای قبول تغییرات اساسی در بعد سیاسی - اجتماعی _____ ۲۷۵
- ب) پیمان‌های اهل مدینه با پیامبر اسلام در مکه _____ ۲۷۸
- ج) هجرت، عاملی مؤثر در شکل‌گیری نظام مطلوب _____ ۲۷۹
- تشکیل نظام حاکمیت در مدینه _____ ۲۸۲
- پیامبر اسلام و استقرار حکومت _____ ۲۸۲
- الف) مدینه، محل حکومت _____ ۲۸۳
- ب) مردم‌سالاری الهی نوع حکومت مدینه _____ ۲۸۵
- یکم: تفاوت حکومت دموکراسی بشری و الهی _____ ۲۸۵
- دوم: دلایل و شواهد مطلوبیت نظام حکومتی در مدینه _____ ۲۸۷
- ج) حکومت مدینه و ابقای برخی نهادهای عرفی _____ ۳۰۳
- یکم: بقای ساختار قبیله‌ای _____ ۳۰۴
- دوم: تأکید بر پیمان، به مثابه قراردادی اجتماعی _____ ۳۰۵
- تحلیلی تاریخی از وضعیت امنیت در نظام اجتماعی اسلامی _____ ۳۰۶
۱. عوامل ناامنی در منطقه _____ ۳۰۷
۲. اقدامات مقابله با ناامنی _____ ۳۰۸
- الف) قانون‌مند کردن جامعه _____ ۳۰۹
- یکم: قرآن، قانون مکتوب _____ ۳۱۰
- دوم: قانون اساسی مدینه _____ ۳۱۳

- ب) حفاظت از حریم قانون ۳۱۹
- ج) امنیت و تحولات نظام اجتماعی ۳۲۲
- یکم: غزوات پیامبر ﷺ ۳۲۲
- دوم: مانورها و تظاهرات جنگی ۳۲۴
- سوم: تهدیدات خارجی و اقدامات پیامبر ﷺ ۳۲۵
- د) آزادی و امنیت جامعه ۳۲۷
- ه) آزادی در اظهار نظر ۳۳۰
- و) آزادی در مخالفت و اعتراض ۳۳۲
- ز) آزادی ابراز عقیده ۳۳۶
- یکم: یهود و آزادی ابراز عقیده ۳۳۷
- دوم: مسیحیت و آزادی عقیده ۳۳۸
- سوم: مبارزه با جمود فکری (بت پرستی و خرافه پرستی) ۳۳۹
- نتیجه‌گیری و تحلیل نهایی ۳۴۵
- کتابنامه ۳۵۱